Ekim 2024

ARKEOLOJİ

ALANINDA ULUSLARARASI ÇALIŞMA VE DEĞERLENDİRMELER

EDİTÖR

DOÇ. DR. ESRA KAÇMAZ LEVENT

SERÜVEN YAYINEVİ

Genel Yayın Yönetmeni / Editor in Chief • C. Cansın Selin Temana

Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Serüven Yayınevi

Birinci Basım / First Edition • © Ekim 2024

ISBN •978-625-6319-17-2

© copyright
Bu kitabın yayın hakkı Serüven Yayınevi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.
The right to publish this book belongs to Serüven Publishing. Citation can not be shown without the source, reproduced in any way without permission.

Serüven Yayınevi / Serüven Publishing
Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak
Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA
Telefon / Phone: 05437675765
web: www.seruvenyayinevi.com
e-mail: seruvenyayinevi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume
Sertifika / Certificate No: 47083

ARKEOLOJİ ALANINDA ULUSLARARASI ÇALIŞMA VE DEĞERLENDİRMELER

Ekim 2024

Editör

DOÇ. DR. ESRA KAÇMAZ LEVENT

İçindekiler

Bölüm 1

TARİHİ ESER KAÇAKÇILIĞINDAKİ SAHTECİLİK ÜZERİNE: BİR DAVA DOSYASI BİLİRKİŞİLİĞİ

Yaşar ARLI 1

Bölüm 2

ANTİK TİYATRONUN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Cem HAYDAROĞLU 15

Erdal ÖZGÜNER 15

Bölüm 3

NİMRUD MEZAR BULGULARI IŞIĞINDA YENİ ASSUR TAKI SANATI

Şıvan AYUS..... 25

Esra KAÇMAZ LEVENT..... 25

Bölüm 1

TARİHİ ESER KAÇAKÇILIĞINDAKİ SAHTECİLİK ÜZERİNE: BİR DAVA DOSYASI BİLİRKİŞİLİĞİ

Yaşar ARLI[1]

1 Dr., Akdeniz Üni., Edebiyat Fak., Arkeoloji Böl., yasararli@akdeniz.edu.tr. ORCID: 0000-0001-7799-6764.

GİRİŞ

Bu çalışmada, Side Müzesi'nde korunan 6 adet mermer heykeltıraşlık eserinin 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında olup, olmadıkları irdelenmiştir **(Resim 1)**. Manavgat İlçe Jandarma Komutanlığı tarafından gerçekleştirilen yol çevirmesinde araç içerisindeki 3 kişinin hareketlerinden şüphelenen jandarma ekiplerinin gerçekleştirdikleri arama sonucunda bahse konu eserler yakalanmıştır. Eserlerin, taşınır taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları koruma kanunu kapsamındaki ilk değerlendirilmesi Side Müzesi'ndeki arkeologlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Müze personelleri tarafından hazırlanan rapor sonucunda kişiler hakkında soruşturma başlatılmış ve dava dosyası açılmıştır.

Müze raporuna, haklarında dava dosyası açılan kişiler öncelikle itiraz etmişlerdir ve eserlerin yeniden değerlendirilmesi için uzman bir görüş istemişlerdir. Bu bağlamda, Manavgat Adliyesi'nin, kurumumuzla gerçekleştirdikleri yazışmalar sonucunda bilirkişi görevlendirilmesi talebinde bulunulmuş ve ele geçen eserlerin uzmanlık alanı da dikkate alınarak birimim tarafından gerekli yazışmalar yapılarak görevlendirilmem gerçekleştirilmiştir.

Bu görevlendirilme neticesinde 06.06.2023 tarihinde 2013/8620 numaralı soruşturma dosyası kapmasında ilkin Manavgat adliyesindeki gereklilikler yerine getirildikten sonra müzedeki eserler irdelenmiştir. Sonrasında da eserlerin orijinal olup, olmadıkları hususunda bilirkişi raporu tamamlanmıştır. Bu rapor dosyasındaki eserlerden ise 2'si erkek büstü, 1'i kadın büstü, 1'i kadın başı, 1'i erkek başı ve sonuncusu da 1 adet ideal kadın heykelidir. Rapor hazırlanırken de bu eserlerin yontu işçiliğindeki sahtecilik konusunda elde edinilen kazanımlar oldukça dikkat çekicidir ve bu yüksek bilince dikkat çekmek gayesiyle de bu çalışma kaleme alınmıştır.

1. ESERLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. Dosyadaki erkek büstlerinden 1'i, 18,5 cm yüksekliğinde ve 15,5 cm genişliğindedir **(Resim 2)**. Gerçekleştirilen değerlendirmeler sonucunda da erkek büstünün, Roma imparatoru Publius Aelius Hadrianus'un modern bir kopyası olduğu anlaşılmıştır. MS 117-138 yıllarında hüküm süren Hadrianus birden çok portre tipiyle portrelenmiştir (Wegner, 1956; Kleiner, 1992: 237; Özgan, 2013b: 125). Babacan yüz ifadesi, belirgin elmacık kemikleri, iri burun ile kısa, gür ve bakımlı sakal yapısı, imparatorun portrelerindeki ortak karakteristik özelliklerdendir. İmparatorun portrelerindeki uzun, oldukça hareketli ve hacimli saç bukleleriyle şekillendirilen saç stili de imparatorun portre tipolojisini belirgin kılmaktadır. Sahte eserdeki alnını tamamen çevreleyen ve alın üzerinden geriye doğru döndürülen silindirik formdaki saç bukleleriyle şekillendirilen saç stili de imparatorun "Rolllockenfriseur" tipinden esinlenerek yontulmaya çalışılmıştır (Wegner, 1956: 13, lev. 10). Portre büstün saç stilindeki bu öykünmede modern kopyacının, Roma İmparatorluk

dönemi portre tipolojisi hakkında kısmen de olsa bilgi sahibi olduğunu gösterir. MS 76 yılında doğan ve tahta çıktığında da 41 yaşında olan Hadrianus ve onun döneminin portre sanatında Neoklasizm (Grek sanatına öykünme) söz konusudur (Kleiner, 1992: 237; Özgan, 2013b: 125, 134; Arlı, 2024: 69). Bu yüzdendir ki imparator ve döneminin portrelerindeki karakteristik özelliklerin aktarımında ise idealize (güzelleştirme) etkiler görülür (Özgan, 2013b: 125, 134; Arlı, 2024: 69). Bu dönemin portre sanatındaki bir diğer önemli üslup özelliği de MS 130'lu yıllardan itibaren rastlanılan göz bebeği ve irisin ilk kez tek matkap darbesiyle işlenilmesidir (Wegner, 1956: 40, 61-2, lev. 24-5a; Kleiner, 1992: 242, res. 206). Günümüz kopyasında da imparatorun karakteristik özellikleri idealize edilerek aktarılmıştır. Ayrıca göz bebeği ve iris vurgusu da gerçekleştirilmiştir. Bu durumda yontucunun kısmen de olsa arkeoloji alanında deneyimli olduğunu ya da deneyimli bir kişiden yardım aldığının örneğidir. Eserdeki bu bilinçli işçilik, sahtecilik ve kaçakçılıktaki bilinçsel seviyesinin boyutunu göstermesi açısından önemlidir; çünkü kişiler, Roma İmparatorluk dönemi portre sanatı alanında maalesef kısmen de olsa bilgilidirler. Bilinçli üretilmiş bu eserin orijinalliğini ilk bakışta ayırt etmek zordur. Uzmanlık isteyen akademik bir görüş gereklidir. Sırasıyla bahsetmek gerekirse ilkin Roma imparatorluk dönemi portre sanatında gerçek anlamdaki sakal yapısı, Hadrianus ve döneminin portrelerinde görülür (Bernoulli, 1891: 111, 113, lev. 36-7; Arlı ve Atalay, 2022: 43). Sonrasında ise döneminin portre sanatında göz bebeği ve irisin aktarımı dışında portre sanatının diğer alanlarında matkap kullanımı söz konusu değildir. Eserdeki sakal yapısı ise oldukça geç bir dönem özelliği olarak karşılaşılan kazıma çizgilerle verilmiştir (Altun, 2016: 90, 93: lev. 68, 72). Bu hususta ancak uzman bir görüşle ayırt edilebilirdi. Ayrıca sakalın kazıma çizgilerle verilmesinin yanı sıra saç bukleleri de matkap yardımıyla düzenlenilmiştir. Ayrıca iris dairesel, göz bebeği ise belirgin değildir. Son olarak ise imparatoru tanımlayan ortak karakteristik özellikler ise babacan yüz ifadesiyle birlikte belirgin elmacık kemikleri ile iri burun idi. Sahte eserde ise elmacık kemikleri oval, burun ise küçüktür. Böylelikle erkek büstünü her ne kadar orijinalmiş gibi bir izlenimle yontmuş olsalar da eserdeki hem üslup özellikleri hem de karakteristik özellikler, döneminin portre sanatının dışındadır; fakat bu durumu iyimserlikle karşılamak mantıklı bir tutum olmayacaktır aksine modern kopyacıların, sahtecilikteki ulaştıkları seviyenin ciddiyeti açısından tehlike arz etmektedir.

1.2. Diğer erkek büstü ise 15 cm yüksekliğinde ve 14 cm genişliğindedir **(Resim 3)**. Başındaki "*Corona Civica*" (İmparatorluk tacı) ile betimlenen erkek büstü, MS 193-211 yıllarında yönetimde kalan Septimus Severus'un modern bir kopyasıdır (Özgan, 2015: 35; Altun, 2016: 4, 7). Severuslar Hanedanlığının kurucu imparatoru Septimus Severus, hükümranlığı süresince pek çok portre tipiyle tasvir edilmiştir (McCann, 1968; Özgan, 2015: 40-53; Altun, 2016: 9). İmparatorun portrelerinde rastlanılan dar ve köşeli alın, kısa

ve küçük burun ile çene altında vurgulanan ve ortadan ikiye ya da üçe ayrılan sakal yapısı, imparatorun portre tiplerindeki ortak karakteristik özelliklerdendir. Modern portre büst de imparatorun MS 202-4 yıllarında ortaya çıkan "Serapis" tipinden esinlenerek yontulmak istenilmiştir (McCann, 1968: 109-17; Özgan, 2015: 50-1, res. 29a-b; Altun, 2016: 14, lev. 8, res. 28). İmparatorun bu portre tipinde de alın üzerinden aşağıya doğru sarkıtılan spiralimsi dört adet saç buklesi görülür. Ayrıca bu tipte çene altında uzatılan uzun, gür ve kabarık sakal yapısıyla da imparatorun oval yüzü, uzunca bir görünüm kazanmaktadır. Yüz yapısı da kuru ve zayıftır; çünkü onun döneminde klasistik (Neoklasizm) etkiler terk edilmiştir (Altun, 2016: 11). MS 146 yılında doğan ve 47 yaşında iken yönetimi devralan imparatorun sanatsal tercihinden dolayı portrelerinde güçlü bir Roma realizmi söz konusudur (Özgan, 2015: 35; Altun, 2016: 11). Bu yüzdendir ki portrelerindeki karakteristik özellikler, yaşıyla uyum içerisinde aktarılmıştır. Ayrıca imparatorun bu portre tipinde hacimli ve gür bıyık yapısı da üst dudağı aşarak ağzını neredeyse kapatır durumdadır. Bu dönemin portrelerinin işçiliğinde ise zirve yapan bir matkap kullanımı söz konusudur (Poulsen, 1974: 131-2, lev. 205-6; Durugönül, 2021: 204, 218). Son olarak bu dönemin tarihlendirilmesindeki bir diğer önemli üslup özelliği de MS 200'lü yıllardan itibaren karşılaşılan irisin dairesel, göz bebeğinin ise yan yana çift matkap darbesiyle verilmesidir (Poulsen, 1974: 128, 130, lev. 202-3; Hinks, 1976: 83-5, res. 67-8; Wood, 1986: 51, 57, lev. 11, res. 14, lev. 16, res. 22-3). Modern kopyada ise yukarıdaki metinde bahsedilen imparatorun saç stiliyle birlikte karakteristik ve üslupsal özellikleri her ne kadar aktarılmak istenilmişse de başarılı olunamamıştır. Bunun yanı sıra erkek büstündeki tipolojik ayrım ile göz bebeği ve irisin işçiliği, döneminin üslup özelliklerini birebir yansıtmasa da işlenilmesi, günümüz kopyacılarının, orijinal eserlerin taklit edilmesindeki yüksek bilincine örnek teşkil etmektedir.

1.3. Kadın büstünün yüksekliği ise 15 cm, genişliği de 11,5 cm'dir **(Resim 4)**. Kadın portresindeki alın merkezinden her iki yana ayrılan ve yanlara doğru taranan, geçişlerinde oldukça yumuşak verildiği dalgalı saç bukleleriyle şekillendirilen saç modası, anne-kız Annia Galeria Faustina portrelerinde görülür (Arlı, 2023: 43). Antoninler Hanedanlığının kurucu imparatoru Antoninus Pius'un (MS 138-161) eşi Yaşlı Faustina (Faustina Maior) ve çocukları sonrasında da Marcus Aurelius'un (MS 161-180) eşi olacak olan Genç Faustina (Faustina Minor) birden çok portre tipinde tasvir edilmiş olmalarına rağmen özde korunan saç modaları ise bu şekildedir (Wegner, 1939: 26-32, 52-3,lev. 10-3, lev. 37a-b; Özgan, 2013b: 205-10, 235-54, res. 222-5). Bu yüzdendir ki kadın büstü, Erken (MS 138-161) ve Orta Antoninler (MS 161-180) Hanedanlığı dönemlerinin önemli kadınlarından anne-kız Faustina Maior/Minor portrelerinden öykülenerek yontulmaya çalışılmış modern bir kopyadır (Wegner, 1939: 26-32, 52-3,lev. 10-3, lev. 37a-b; Özgan, 2013b: 205-10, 235-54, res. 222-5). Bu saç modasının yanı sıra Orta Antoninler Hanedanlığı

dönemindeki bir diğer önemli üslup özelliği de Hadrianus ve Antoninus Pius dönemlerinde zirve yapan Neoklasizmin bu dönemde yumuşamaya başlamış olmasıdır (Özgan, 2013b: 174; Arlı, 2023: 45). Bu yüzdendir ki döneminin portre sanatında kısmen de olsa matkap izlerine rastlanılır (Durugönül, 2021: 198-9, 204). Kadın portresindeki üslup özellikleri ise döneminin portre sanatıyla uyumlu değildir; çünkü kadın başındaki patetik ifade, Geç Hellenistik dönem üslup özelliğidir ve Erken Roma İmparatorluk dönemi portrelerinde görülür (Erkoç, 2012: 205-6, lev. 15, 40, 102). Kadın portresindeki birbirinden farklı yüzyıllara ait bu üslup özelliklerinin bir arada aktarılması ise modern kopyacıların portre sanatı alanındaki bilgi eksikliğinden kaynaklıdır. Buna rağmen uzmanlık gerektiren ve Orta Antoninler Hanedanlığı döneminin tarihlendirilmesinde oldukça önem arz eden saç buklelerinde kısmen de olsa karşılaşılan matkap izlerinin kadın portresinde de verilmesi, düşündürtücüdür ve art niyetli bu sahte üretimler, kültür varlıklarının korunması hususunda da büyük sorunların yaşanmasına sebebiyet vermektedir.

1.4. Kadın başındaki yükseklik 18 cm, genişlik de 12,2 cm'dir **(Resim 5)**. İlk kez Caligula (MS 37-41) döneminde imparatorun annesi Agrippina Maior ve kız kardeşi Iulia Drusilla portrelerinde alın üzerindeki saç buklelerinin ondüle edilmesiyle şekillendirilen yeni bir saç modası ortaya çıkmaktadır (Fittschen ve Zanker, 1983: 5, lev. 4-5; Bol, 2010: 306, lev. 86a-b, 87a-c; Özgan, 2013b: 104-5, res. 106, 109). Kendisinden sonraki dönemlerde de ondüle edilen bu saç bukleleri yoğunluk kazanarak devam ettirilmiştir. Örneğin, Claudius (MS 41-54) döneminde imparatorun dördüncü eşi Agrippina Minor bu şekilde portrelenmiştir (Fittschen ve Zanker, 1983, lev. 4-5; Akşit, 1985: 89; Kleiner, 1992: 140, res. 116). Nero (MS 54-68) döneminde ise ondüle edilen bu saç bukleleri daha da abartılı bir şekilde işlenilmiştir. Nero dönemindeki imparatorun annesi Agrippina Minor portreleri de buna örnektir (Fittschen ve Zanker, 1983, lev. 6; Erkoç, 2012: 126, lev. 91). Kadın portresi ise Claudius döneminde imparatorun eşi Agrippina Minor portrelerinden esinlenerek yontulmaya çalışılmış modern bir kopyadır. Bu saç modası da gerçekte ısıtılan kısa demir çubuklarla şekillendirilmekte iken heykeltıraşlık eserlerinde ise matkap yardımıyla işlenilmiştir (Arlı, 2024: 68). Kopya eserde ise ondüle edilen saç bukleleriyle tasarlanan saç modası, öykünülen dönemin saç modasıyla yakın benzerlik içerisindedir. Ayrıca kopya eserdeki patetik ifadenin aktarılması da döneminin üslup özelliğini yansıtmaktadır (Erkoç, 2012: 205-6, lev. 15, 40, 102). Tüm bunların yanı sıra portresi yapılan kişinin karakteristik özelliklerinin aktarılmasında ise döneminin üslup özelliği söz konusu değildir; çünkü Iulius-Claudiuslar Hanedanlığı (MÖ 27-MS 68) döneminin neredeyse tamamında güçlü bir Neoklasizm söz konusudur (Özgan, 2013a: 147-272). Sadece Claudius döneminde imparatorun sanatsal tercihinin doğal bir sonucu olarak bu üslup özelliği yumuşatılarak aktarılmıştır (Kreikenbom, 1992: 200-1, no. 3.65; Rose, 1997: 100, no. 29, res. 97; Boschung, 2002: 54, no.

10.3, lev. 36.3; Özgan, 2013a: 250; Arlı, 2021: 1446). Kopya eserdeki karakteristik özelliklerin aktarılmasında ise idealize unsurlar egemendir. Portre sanatında son derece uzmanlık gerektiren bu husus dışında kadın başındaki çağdaşı dönemden saç modası ve patetik ifade gibi üslupsal özelliklerin birlikteliği ise rastlantısal olmamalıdır. Bu durum aslında sahte eser üreticilerinin, Roma dönemi portre sanatı alanında yalnızca uzmanlaşmış araştırmacılar tarafından farkına varılabilecek böylesine zor bir husus dışında kopya eser üretiminde maalesef ne denli başarılı olduklarının somut birer örneğidir.

1.5. Erkek başı ise 8 cm yüksekliğinde ve 6 cm genişliğindedir **(Resim 6)**. Erkek başında "Anastole" olarak adlandırılan havalı bir saç stili söz konusudur (Özgan, 2013b: 228-9, res. 246-8). Alın merkezinden her iki yana ayrılan ve yukarıya doğru kaldırılan saç bukleleriyle şekillendirilen saç stili, imparator Marcus Aurelius'un IV. tip (MS 170) portrelerinde görülür (Özgan, 2013b: 228-9, res. 246-8). Marcus Aurelis (MS 161-180) hükümranlığı boyunca pek çok portre tipiyle tasvir edilmiştir (Wegner, 1939: 33-47, lev. 14-33). Hadrianus ve Antoninus Pius dönemlerindeki kısa, gür ve bakımlı sakal yapısı, onun döneminde daha uzun ve gürdür (Bernoulli, 1891: 111, 113, lev. 36-7; Wegner, 1939: 40-1, lev. 19-21; Fittschen ve Zanker, 1985: 63-6, lev. 67-8; Schröder, 1993: 244-5). Bu sakal yapısı da çene altında vurgulanarak ortadan ikiye ayrılmıştır (Wegner, 1939: 40-1, lev. 19-21; Schröder, 1993: 244-5). Ayrıca bu dönemin portre sanatında kısmen de olsa göz plastiği dışında portre sanatının diğer alanlarında da matkap kullanımı görülür (Durugönül, 2021: 198-9, 204). Erkek başı da Marcus Aurelius'un IV. tip portrelerindeki saç stiliyle birlikte onun döneminin üslup özellikleriyle de yontulmak istenilmiş modern bir kopyadır. Kopya eserdeki karakteristik özellikler ise imparator Marcus Aurelius'u tanımlamamaktadır. Öykünmek istenilen dönemden özel bir portre olarak yontulmak istenilmiştir. Erkek başındaki saç stili ve matkap kullanımıyla döneminin üslup özellikleri bilinçli bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır; fakat döneminin bir diğer önemli üslup özelliği ise göz ardı edilmiştir. İrisin dairesel göz bebeğinin de tek matkap darbesiyle işlenilmesi ise erkek başında söz konusu değildir (Hinks, 1976: 73, res. 61, 63). Bu durumda modern kopyacıların, maalesef sahte eser üretiminde tecrübeli olduklarını ve yalnızca uzmanlık gerektiren hususlarda doğal olarak yetersiz kaldıklarını gösterir.

1.6. İdeal kadın heykeli de 38 cm yüksekliğinde ve 8,5 cm genişliğindedir **(Resim 7)**. Figürün duruş hareketi ile birlikte himationla örtünme biçimi, tanrıça Aphrodite'yi tanımlar (Richter, 1984: 132; Smith, 2013: 96). Orijinali MÖ 3. ya da 2. yüzyıla tarihlendirilen "Aphrodite Pudica" tipinde yontulmak istenilen Aphrodite heykeli (Richter, 1984: 132; Smith, 2013: 96), Roma İmparatorluk dönemi kopyası izlenimi verilmek istenilen modern bir kopyadır. Kopya eserdeki ince ve zarif vücudun "S" şeklindeki yapısı, Hellenistik kökenlidir (Smith, 2013: 255, 258) ve bu üslup özelliğine bir kez daha Grek sana-

tına öykünmenin (Neoklasizm) zirveye ulaştığı Hadrianus döneminde rastlanılır (Kleiner, 1992: 237; Özgan, 2013b: 125, 134; Arlı, 2024: 69). Bu bilinçle hareket edilen modern kopyada ise Hadrianus döneminin üslup özellikleri aktarılmak istenilmiştir. "S" şeklindeki vücut yapısındaki vücut hatlarının yumuşak verilmesiyle birlikte göz bebeği ve irisin işlenilmesi de buna örnektir (Wegner, 1956: 40, 61-2, lev. 24-25a; Kleiner, 1992: 242, res. 206). Göz ardı edilen husus ise göz bebeği ve irisin, bu dönemde tek matkap darbesiyle işlenilirken modern kopyada ise oldukça derin bir şekilde aktarılmasıdır. Ayrıca Hadrianus döneminde vücut hareketiyle elbise kıvrımları uyumludur ve giyside ise zengin yani detaycı kıvrımlara yer verilmektedir (Durugönül, 2021: 153, 165). Aynı zamanda kıvrım yapısı da yumuşaktır (Durugönül, 2021: 153, 165). Sahte eserde ise kıvrım yapısı doğallıktan uzaktır. Bunun yanı sıra tanrıçanın en yaygın tipinin tercih edilmesi ve öykünmek istenilen Hadrianus döneminin üslup özelliklerinin kısmen de olsa işlenilmeye çalışılması, orijinal eserlerin taklitlerini yapan modern kopyacıların sahte eser üretiminde azımsanmayacak bir yatkınlığa sahip olduklarını gösterir.

SONUÇ

Manavgat İlçe Jandarma Komutanlığı personellerinin araç içerisindeki şahısların şüpheli davranışlarından yola çıkarak yapmış oldukları arama sonucunda araç içerisine gizlenilmiş 6 adet heykeltıraşlık eserine rastlanılmıştır. Eserlerin, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları koruma kanunu kapsamında oldukları varsayımıyla kişiler tarihi eser kaçakçılığı şüphesiyle gözaltına alınmışlardır. Daha sonrasında ise eserlerin orijinal olup olmadıkları hususunda ilkin Side Müzesi arkeologlarından uzman bir görüş talep edilmiştir. Sonrasında ise müze uzmanları tarafından hazırlanan rapora şüpheliler itirazda bulunmuşlar ve eserlerin yeniden irdelenmesi için Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden bilirkişi talebinde bulunmuşlardır. Ele geçirilen eserlerin uzmanlık alanı da dikkate alınarak kurumum ve Manavgat Adliyesi arasında gerçekleştirilen yazışmalar sonucunda görevlendirilmem gerçekleştirilmiştir. Böylelikle Side Müzesi'nde korunan bahse konu eserler tarafımca irdelenmiştir.

Metin içerisinde de sırasıyla bahsedildiği gibi yorumlanan eserlerden ilki modern Hadrianus portresidir. İmparatorun "Rolllockenfriseur" tipinden öykünülerek yontulmak istenilen sahte eserde Hadrianus'un karakteristik özellikleri aktarılırken döneminin üslup özellikleri ise göz ardı edilmiştir. Modern Septimus Severus portresinde de benzer durum geçerlidir. Serapis tipinde yontulan sahte eserde imparatorun karakteristik özellikleriyle birlikte döneminin üslup özellikleri de aktarılmaya çalışılmıştır; fakat gerçek anlamıyla başarı sağlanamamıştır. Bu iki sahte eserde bile modern kopyacıların Roma dönemi plastik sanatı hakkında azımsanmayacak bir derecede bilgi sahibi oldukları görülür. İmparatorların karakteristik özellikleriyle birlikte portre tipolojisine ve üslup özelliklerine de yer verilmek istenilmiştir. Mo-

dern kopya eserlerdeki bu işçiliği de rastlantısal olarak görmek ya da açıklamak mümkün değildir. Modern kopyacılar, sahte eser üretiminde dolaylı ya da doğrudan arkeologlarla işbirliği içinde olmalıdırlar. Bu çıkarımda bulunmak her ne kadar üzücü olsa da sahte eserlerin üretimindeki kabiliyeti başka türlü açıklamak bir hayli zordur. Eserlerin kopyalanmasındaki bu kabiliyet, modern kopyacıların ürettikleri eserler konusunda kötü niyetli olduklarının göstergesidir; çünkü kopyalanan eserlerdeki asıl amaç tarih eser kaçakçılığıdır. Modern kopyaların da orijinale yakın üretilmesi bu yüzdendir. Diğer kopya eserlerde de benzer bir durum söz konusudur. Modern kadın başı, Faustina Maior/Minor portrelerinden esinlenerek yontulmak istenilmiştir ve ilginçtir ki döneminin üslup özelliği olarak saç buklelerinde az da olsa matkap izi görülmesi, sahte eser üreticilerinin Roma dönemi plastiğindeki bilgi ve birikimini bir kez daha ortaya koymaktadır. Ayrıca Agrippina Minor portrelerinden esinlenerek yontulan modern kopyadaki saç modası ve üslup özellikleri de son derece dikkat çekicidir. Bir önceki modern kopya örneklerdeki gibi bu eserler de art niyetli üretilmişlerdir. Sahte tarihi eser üretimi ve kaçakçılığı bilinçli bir şekilde yapılmıştır. Eserler her ne kadar sahte olsalar da üretimleri dikkatlice gerçekleştirilmiştir ve sahte üretim oldukları yalnızca alanında uzman kişilerce ayırt edilebilmektedir. Aynı zamanda bu durum, irdelenen son iki eserde de geçerlidir. Modern erkek başı, Marcus Aurelius döneminin saç stili ve üslup özellikleriyle yontulmak istenilmiştir. "Pudica" tipinde kopyalanmak istenilen modern Aphrodite heykelinde de yine göz ardı edilen üslupsal özelliklerin aktarılışıdır. Gerçekleştirilen tüm bu değerlendirmeler sonucunda da bu heykeltıraşlık eserlerini üreten şahıslar maalesef yadsınamayacak bir şekilde Roma dönemi plastiği hakkında bilgi sahibidirler. Yalnızca alanında uzmanlaşmış kişilerin tarafından fark edilebilen detaylar hakkında bilgisizdirler. Bu durumda son derece normaldir; çünkü bir bilim alanında uzmanlaşmak akademik bir çaba gerektirmektedir. Son olarak ilk bakışta ayırt edilebilmesi zor görülen modern kopyalar, her ne kadar sahte olsalar da tarihi eser kaçakçılığı için bilinçli üretilmişlerdir; fakat 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma kanunu kapsamında değildirler. Bunun yanı sıra basit ticari amaçlı objeler olarak da üretilmemişlerdir. Amaç, gayet açık ve nettir. Haksız kazançla zenginleşmek için üretilen art niyetli modern kopyalardır.

KAYNAKÇA

Akşit, O. (1985), *Roma İmparatorluk Tarihi I (MÖ 27 - 192)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Altun, Ö. (2016), *Geç Roma Portreciliği*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Arlı, Y. (2021), İznik Müzesi'nden Bir Portre Baş, *Erciyes Akademi Dergisi*, 35(4), 1442-1450.

Arlı, Y. ve Atalay, S. (2022), Perge Batı Kapıdan Bir Heykel, *Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(26), 38-51.

Arlı, Y. (2023), Ödemiş Müzesi'ndeki Kadın Portresi, *Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 40-50.

Arlı, Y. (2024), Burdur Müzesi'nden Kadın Portresi, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35, 65-78.

Bernoulli, J. J. (1891), *Römische Ikonographie: Die Bildnisse der Römischen Kaiser II. Von Galba bis Commodus*, Stuttgart-Berlin-Leipzig: Union Deutsche Verlagsgesellschaft.

Bol, P. C. (2010), *Die Geschichte der Antiken Bildhauerkunst IV: Plastik der Römischen Kaiserzeit bis zum tode Kaiser Hadrians*, Mainz: Verlag Philipp von Zabern.

Boschung, D. (2002), *Gens Augusta: Untersuchungen zu Aufstellung, Wirkung und Bedeutung der Statuengruppen des Julius-Cladiuschen Kaiserhauses*, Mainz: Verlag Philipp von Zabern.

Durugönül, S. (2021), *Roma Devlet Kabartmalarında Propaganda ve 'Sanat'*, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

Erkoç, S. (2012), *Anadolu'da Iulius-Claudiuslar Dönemi Portre Sanatı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Fittschen, K. ve Zanker, P. (1983), *Katalog der Römischen Porträts in den Capitolinischen Museen und den Anderen Kommunalen Sammlungen der Stadt Rom: Band III-Text*, Mainz: Philipp von Zabern.

Fittschen, K. ve Zanker, P. (1983), *Katalog der Römischen Porträts in den Capitolinischen Museen und den Anderen Kommunalen Sammlungen der Stadt Rom: Band III-Tafeln*, Mainz: Philipp von Zabern.

Fittschen, K. ve Zanker, P. (1985), *Katalog der Römischen Porträts in den Capitolinischen Museen und den Anderen kommunalen Sammlungen der Stadt Rom: Band I-Text*, Mainz: Philipp von Zabern.

Fittschen, K. ve Zanker, P. (1985), *Katalog der Römischen Porträts in den Capitolinischen Museen und den Anderen Kommunalen Sammlungen der Stadt Rom: Band I-Tafeln*, Mainz: Philipp von Zabern.

Hinks, R. P. (1976), *Greek and Roman Portrait Sculpture*, London: British Museum Publications.

Kleiner, D. E. E. (1992), *Roman Sculpture*, New Haven-London: Yale University Press.

Kreikenbom, D. (1992), *Griechische und Römische Kolossalporträts bis Zum Späten Ersten Jahrhundert Nach Christus*, Berlin: Verlag Walter de Gruyter.

McCann, A. M. (1968), *Memoirs of the American Academy in Rome, Vol. 30, The Portraits of Septimus Severus (A.D. 193-211)*, Rome: American Academy in Rome.

Özgan, R. (2013a), *Roma Portre Sanatı I*, İstanbul: Ege Yayınları.

Özgan, R. (2013b), *Roma Portre Sanatı II*, İstanbul: Ege Yayınları.

Özgan, R. (2015), *Roma Portre Sanatı III*, İstanbul: Ege Yayınları.

Poulsen, V. (1974), *Les Portraits Romains Volume II: De Vespasien Á La Basse-Antiquité Texte*, Kopenhag: Ny Carlsberg.

Poulsen, V. (1974), *Les Portraits Romains Volume II: De Vespasien Á La Basse-Antiquité Planches*, Kopenhag: Ny Carlsberg.

Richter, G. (1984), *Yunan Sanatı*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Rose, C. B. (1997), *Dynastic Commemoration and Imperial Portraiture in the Julio-Claudian Period*, ABD: Cambridge University Press.

Schröder, S. F. (1993). *Katalog der Antiken Skulpturen des Museo del Prado in Madrid*. Mainz: Philipp von Zabern.

Smith, R. R. R. (2013), *Hellenistik Heykel*, İstanbul: Homer Kitabevi.

Wegner, M. (1939), *Die Herrscherbildnisse in Antoninischer Zeit*, Berlin: Verlag Gebr. Mann.

Wegner, M. (1956), *Das Römische Herrscherbild: Hadrian (Plotina. Marciana. Matidia. Sabina)*, Berlin: Verlag Gebr. Mann.

Wood, S. (1986), *Roman Portrait Sculpture 217-260 A.D.*, Leiden: E. J. Brill.

RESİMLER

Resim 1. *Modern Kopya Eserlerin Genel Görünümü. (Fotoğraf: Şahıs Arşivi).*

Resim 2. *Hadrianus Portresinin Modern Kopyası.*

Resim 3. *Septimus Severus Portresinin Modern Kopyası.*

Resim 4. *Faustina Maior/Minor Portresinin Modern Kopyası.*

Resim 5. *Agrippina Minor Portresinin Modern Kopyası.*

Resim 6. *Marcus Aurelius Portrelerinden Esinlenerek Yontulmaya Çalışılan Modern Erkek Portresi.*

Resim 7. *Pudica Tipindeki Aphrodite'nin Modern Kopyası.*